

№ 48 (497)
Снежань 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

Гонар і слава: этнамузыказнаўца
Зінаіда Мажэйка і яе праца –
стар. 2

Добры прыклад: рагачоўскія
ініцыятывы ў галіне культуры –
стар. 3

Даследаванне: Эдуард
Загарульскі пра старажытныя
землі Беларусі –
стар. 7

З нараджэннем Хрыстовым,
землякі!

Пра беларускае калыдаванне для беларускай малечы чытайце на стар. 5

13 снежня ў Касцюковіцкім цэнтры культуры адбыўся раённы адборачны тур II рэспубліканскага конкурсу «Зорка ўзышла над Беларуссю».

Шаснаццаць канкурсантаў спаборнічалі ў сямі намінацыях: «Жывапіс», «Фатаграфія», «Дэкаратыўна-ўжытковое мастацтва», «Гутарковы жанр», «Аўтарская песня», «Народны спеў» і «Эстрадны спеў». Калі ў першых шасці намінацыях канкурэнцыя амаль не было (у кожнай было па 1–2 удзельнікі), то ў конкурсе эстраднай песні свае вакальныя здольнасці прадэманстравалі шэсць прэтэндэнтаў на перамогу: сольныя выканаўцы Арцём Парфененка, Лізавета Чыграй, Анастасія Касянюкова, дуэт «Сяброўкі», дуэт Юліі Давыдавай і Лізаветы Чыграй, і гурт «Цуд-раніца».

На крок бліжэй да зоркі

Адкрыла конкурсную праграму выканаўца народных песень Алеся Жарыкава (Тупічанскі СДК). Яе канкурэнткай у намінацыі «Народны спеў» стала Лізавета Шаханова (Муравіўскі СДК). «Гутарковы жанр» прадстаўляла Наталля Дзіроўская. Калі ў вакальным конкурсе з першых нотаў становіцца зразумела, хто на што здатны, то ў гэтым жанры не абыйсціся без прамоўніцкага мастацтва. Канкурсантка даказала, што любіць, а галоўнае, умее гаварыць, вольна адчуваць сябе на публіцы. Яна здолела данесці да слухачоў кожнае слова свайго разважання пра хуткабежнасць часу. У своеасаблівай і непаўторнай манеры прачытала любімыя вершы. Таксама адзіным канкурсантам у намінацыі «Аўтарская песня» стаў малады выканаўца Ілля Кубракоў. Ён пад гітару выканаў два музычныя творы: першы – пра каханне, другі – усё пра яго ж, такое вечнае і «розумапазбаўляльнае».

Першы этап конкурсу скончыўся падвядзеннем вынікаў і ўзнагароджаннем пераможцаў. Старшыня журы начальнік аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Касцюковіцкага райвыканкама Святлана Старавойтава перш за ўсё падзякавала ўсім удзельнікам за падораны добры настрой, пажадала поспеху ў імкненні да вышэйшых мэтаў. Але конкурс – гэта конкурс. Тут заўсёды ёсць пераможцы, ёсць і тыя, хто не перамог. Усе ўдзель-

нікі атрымалі дыпломы за ўдзел і выдатныя прызы, прадстаўленыя пастаянным спонсарам маладзёжных спаборніцтваў раённай арганізацыяй грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд міру». Па рашэнні

журы прадстаўляць раён на абласным этапе ў намінацыі «Эстрадны спеў» будзе гурт «Цуд-раніца». Таксама пучэўкі на абласны этап атрымалі: у намінацыі «Народны спеў» – Лізавета Шаханова, у «Гутарковым жанры» – Наталля Дзіроўская, у намінацыі «Фатаграфія» – Аляксей Жарыкаў, у намінацыі «Жывапіс» – Алеся Галкоўская. Пераможцаў чакае вялікая і адказная праца – падрыхтоўка да абласнога, а калі пашанцуе, то і да рэспубліканскага этапу конкурсу. Застаецца пажадаць маладым талентам поспеху і стараннасці. Усе хвалююцца за іх і спадзяюцца, што наступная зорка, якая ўзыйдзе над Беларуссю, будзе родам з Касцюковіцкага краю.

Наталля ДРОБЫШАВА,
намеснік дырэктара
цэнтралізаванай клубнай
сістэмы Касцюковіцкага раёна,
фота
Людміла СМАЛЯКОВАЙ

Пра мінулае
Сёння
Дзеля будучыні

падпісныя індэксы:
індывідуальны - 63320, ведамасны - 633202

* На тым тыдні... *

* **16 снежня** ў Арт-галерэі пры італьянска-беларускім цэнтры культурных абменаў «Universo Italiano» адкрылі міжнародную выстаўку жывапісу «**Другой Минск**» **глазами итальянского и белорусских художников**. У экспазіцыі прадстаўленыя працы ў розных стылях і тэхніках, па якіх можна прасачыць асабісты погляд творцаў на беларускую сталіцу.

Выстаўка будзе працаваць да 16 студзеня.

* **17 снежня** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адкрылі выстаўку **«Міміка лёгкіх: рэканструкцыя. Дзённік Дыхання» Вольгі Сазыкінай**. Упершыню праект быў рэалізаваны ў галерэі г. Бозвіль, што ў Швейцарыі, у 1997 годзе. Пасля ён дапаўняўся і ўскладняўся на іншых пляцоўках.

Выстаўку можна наведаць да 4 студзеня.

* **18 снежня** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася **творчая сустрэча, прысвечаная 70-годдзю беларускага пісьменніка, лаўрэата Літаратурнай прэміі Беларусі імя А. Куляшова, лаўрэата літаратурнай прэміі «Залаты Купідон» Казіміра Камейшы**, які, арыентуючыся на класічную традыцыю Песняра, увасобіў у сваёй творчасці багацце нацыянальнай карціны свету. Паэт (зямляк Якуба Коласа) здаўна ўдзельнічае ў жыцці музея, яго лірычны голас за апошнюю чвэрць стагоддзя стаў звыклым для гасцёўні, дзе актыўна працягвае гучаць роднае слова.

* **319 снежня** Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы запрашае на **вернісаж выстаўкі выштых карцінаў «Іголки-чараўніцы дзіўны след» сяброў клуба «Сузор'е»**. Мерапрыемства арганізаванае пры падтрымцы грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх жанчынаў» і Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

Выстаўка працягнецца да 11 студзеня.

Маладыя археолагі

Запомніцца з году 2013-га

Заканчваецца яшчэ адзін год. Час, насычаны знаходкамі і адкрыццямі. Пра многае будзем згадваць. Напрыклад, для знаёмых мне школьнікаў ды іх старэйшых калегаў з Бабруйска, відаць, будзе доўга ў памяці археолагічны летнік непадалёк Прыпяці.

У жніўні бабруйскія школьнікі з дзіцячага гарадскога Цэнтра турызму, краязнаўства і экскурсіяў і з турыстычнага клуба «Вандроўнік» цягам двух тыдняў працавалі на раскопках старажытнага паселішча Снядзін-3, што ў Петрыкаўскім раёне. Усяго ў вёску Снядзін прыехалі тры групы дзяцей пад кіраўніцтвам настаўнікаў Таццяны Федчанкі, Людмілы Кіслёнак і Людмілы Дабравольскай. Навуковым кіраўніком працаў была кандыдат гістарычных навук Валянціна Вяргей.

Вучні жылі ў наметах на двары былой мясцовай школы. Усе ўдзельнікі ўжо мелі досвед паходаў, таму без памылак наладзілі жыццё ў лагеры. Кожны ведаў свой час, калі ён павінен вартаваць наметы, падтрымліваць вогнішча і дапамагаць гатаваць ежу. Усе

астатнія, акрамя вартаўнікоў, працавалі на раскопе.

За два тыдні маладыя археолагі сабралі з глыбіні да 0,8 метра артэфекты, што адносяцца да эпохі жалеза пачынаючы з II ст. да нашай эры да IV ст. нашай эры. У раскопе трапіліся рэшткі дзвюх пабудоў. Валянціна Сяргееўна лічыць, што ў іх калі хто і жыў, то толькі часова. Але ж затое тут працавалі некалькі пакаленняў старажытных рамеснікаў – кавалёў і металургаў. Балотную жалезную руду гэтыя людзі здабывалі непадалёк свайго пасялення, у рэчышчы Прыпяці.

В. Вяргей таксама гаворыць, што знаходкі са Снядзіна адносяцца да некалькіх ар-

хеалагічных культураў: зарубінецкай, паслязарубінецкай, кіеўскай і славянскай. Магчыма, яны дапамогуць асвятліць паходжанне славянаў.

Акрамя працы, у дзяцей была і культурная праграма. Прайшлі экскурсіі ў Петрыкаў і Тураў, плавалі на цеплаходзе па Прыпяці.

На памяць пра летнія каникулы застануцца фатаграфіі і набыты досвед самастойнага жыцця і ўдзелу ў навуковых даследаваннях. А потым прыйдзе яшчэ адно лета – будучыя новыя паходы і адкрыцці.

Юрый КЛЕВАНЕЦ,
г. Асіповічы

На фота з архіва цэнтра
экскурсіяў: моманты летніка

Юбілей

Жыццё ў песні

6 снежня адзначыла сваё 80-годдзе і 50-годдзе навуковай і творчай дзейнасці вядомы беларускі этнамузыказнаўца, доктар мастацтвазнаўства, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Зінаіда Мажэйка.

Вынкі яе даследаванняў сістэмнай тыпалогіі беларускага песеннага фальклору выкладзены ў шматлікіх артыкулах і фундаментальных працах, прысвечаных песеннай культуры Беларусі. А выданне 2011 г. «Экалогія традыцыйнай музычнай культуры» па праве можна аднесці да бестселера, бо яно было раскупленае імгненна.

Навукова-даследчую працу Зінаіда Якаўлеўна паспяхова спалучала з дзейнасцю па папулярызацыі песеннай культуры беларусаў. Яна з'яўляецца арганізатарам музычна-этнаграфічных канцэртаў, выданняў аўдыязапісаў песеннага фальклору, распрацоўшчыкам праграмаў аўдыявізуальнай антрапалогіі. Па яе сцэнарыях знятыя 7 музычна-этнаграфічных фільмаў.

Да юбілею этнамузыказнаўцы былі прымеркаваныя вечарына з прэзентацыяй яе кніг у Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі і ўнікаль-

ная рэтраспектыва дакументальных этнаграфічных фільмаў па яе сцэнарыях «Этнамузычныя вечары» ў Музеі гісторыі беларускага кіно.

Павіншаваць юбіляра ў чытальнай зале рэдкіх кніг і рукапісаў навуковай бібліятэкі 5 снежня прыйшлі шматлікія дзеячы навукі і культуры, супрацоўнікі НАН Беларусі, кінематаграфісты, прадстаўнікі грамадскіх арганізацыяў, навуковых устаноў, СМІ. Да вечарыны была прымеркаваная выстаўка навуковых працаў у галіне акадэмічнай музыкалогіі і фатаграфіяў з сямейнага архіва З. Мажэйка, а таксама прэзентацыя кніг «Мажэйка Зінаіда Якаўлеўна. Да 50-годдзя навуковай і творчай дзей-

А. Шклярэўскі і З. Мажэйка

насці» (2013) і «З.Я. Можейко. Экалогія традыцыйнай народна-музыкальнай культуры» (2011). Іх прадставілі доктары мастацтвазнаўства Вольга Дадзіёмава і Надзея Юўчанка.

Рэтраспектыва дакументальных этнаграфічных фільмаў, падрыхтаваная Музеям гісторыі беларускага кіно сумесна з Беларускім дзяржаўным архівам кінафотонадакументаў, прайшла з 3 па 12 снежня. У яе ўвайшлі знятыя «Беларусьфільмам» па сцэнарыях і з удзелам Зінаіды Якаўлеўны «Палескія калідкі» (пра фальклор палескіх вёсак Клятная, Тонеж, Мотыль, Тышкавічы, Глушкавічы, 1972); «Голоса веков. Песни лета» (пра песенныя традыцыі Віцебскага Паазер'я, Палесся і Магілёўшчыны, 1979); «Память столетий» (на прыкладзе этнакультуры Палесся і Паазер'я, 1982); «Полесские

свадьбы», (1986); «Пронеси, Боже, хмару...» (пра адлюстраванне чарнобыльскай трагедыі ў народных спевах жыхароў Магілёўшчыны, чарнобыльскага Палесся (вёсак Тонеж, Гольцы, Букча і інш., 1990); «Крывыя вечары» (у традыцыях Палесся і Паазер'я, 1993); «Рух зямлі» (пра фальклорныя спевы Сцяпана Дубейкі і Міхася Басякова, а таксама народных калектываў Палесся ды Магілёўшчыны, 1999).

Заклучнае мерапрыемства адбылося 16 снежня, дзе З. Мажэйка падзялілася ўспамінамі пра паплекнікі на кінематаграфічнай працы: Ніну Савву, Юрыя Лысятава, Алега Шклярэўскага, узгадала асобныя моманты здымачнага працэсу. Напрыканцы вечарыны яе ўдзельнікам пашчасціла паслухаць народныя беларускія песні ў выкананні Міхася Дрынеўскага і юбіляра.

Кар. Нап.
Фота
Наталі КУПРЭВІЧ

Рагачоўскі прыклад

Дзейнасцю па рэалізацыі інвестыцыйных праектаў і прыцягненні міжнароднай тэхнічнай дапамогі ў сацыякультурную сферу рагачоўцы займаюцца з 2009 года: актыўна ўдзельнічаюць у разнастайных конкурсах праектаў міжнароднай тэхнічнай дапамогі.

Першая ініцыятыва аддзела культуры райвыканкама звязаная са стварэннем экамузея «Беларуская лялька» на базе Стрэнькаўскага раённага цэнтра рамёстваў у межах сумеснага праекта міжнароднай тэхнічнай дапамогі «Устойлівае развіццё на мясцовым узроўні» Праграмы развіцця ААН. Атрыманыя сродкі былі выкарыстаныя на набыццё мэблі, сыравіны, абсталявання (у тым ліку муфельнай печы) для цэнтра рамёстваў. Узрасла турыстычная прыцягальнасць вёскі Стрэнькі, дзе працуе адзіны ў Беларусі экамузей зацэрагалых (абярэгавых) лялек. Тут праводзяцца выстаўкі, абрады, майстар-класы, экскурсіі для гасцей з розных куткоў нашай краіны, а таксама краінаў блізкага і далёкага замежжа.

Дзякуючы другой ініцыятыве «Стрэнькаўскія дзяўчаты» вырабілі новыя касцюмы для творчага калектыву мясцовага дома культуры, без выступлення якога не праходзіць ні адно культурна-масавое мерапрыемства.

У 2011 годзе рагачоўцы выйгралі максімальны грант па праграме «Развіццё міжнароднай даследчай і інфармацыйнай сеткі па Чарнобылі» (ICRIN), якую фінансавала ААН пры падтрымцы Міжнароднага агенцтва па атамнай энергіі (МАГАТЭ). Праграма ICRIN дала магчымасць адкрыць два інфармацыйна-камунікацыйныя цэнтры

ў пасёлках Ільч і Беліцк (на базе клубных устаноў).

Удзел у гэтых невялікіх праектах узбагаціў аддзел цікавым, важным, своечасовым вопытам і даў магчымасць выкарыстаць яго ў вялікім і значным конкурсе, які ў 2012 годзе быў аб'яўлены Еўрапейскім саюзам для мясцовых органаў улады.

– У рамках конкурсу мы распрацавалі праект «Стварэнне эфектыўнай сістэмы культурных і інфармацыйных паслугаў для сельскага насельніцтва "Свет інфармацыі, культуры і творчасці – для ўсіх"», – расказвае начальнік аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі райвыканкама Міхаіл Зайцаў. – Праект накіраваны на развіццё дыялогу мясцовых органаў улады і сельскага насельніцтва па пытаннях удасканалення сацыяльнай і культурнай палітыкі ў сельскай мясцовасці праз захаванне і развіццё культурнай самабытнасці. Значнасць яго ў тым, што гэта першы праект мясцовых органаў улады, падтрыманы Еўрапейскім саюзам, што і падкрэсліла кіраўнік прадстаўніцтва ЕС Майра Мора, якая прысутнічала на прэзентацыі ў Ціхініцкім цэнтры культуры і адпачынку сёлета ў маі.

У першыя месяцы было закуплена абсталяванне, апаратура, транспартны сродак. А з кастрычніка пачалі збіраць дадзеныя па сельсаветах аб грамадскай думцы па праблемах пражывання насельніцтва ў сельскай мясцовасці, у тым ліку на тэрыторыях, забруджаных радыёнуклідамі пасля катастрофы на ЧАЭС, аб якасці культурных паслуг і выяўленні творчых ініцыятываў мясцовых жыхароў. Ужо праведзенае анкетаванне сярод прадстаўнікоў 19-і аддаленых і маланаселеных вёсак Курганскага, За-

балацкага, Побалаўскага, Азяранскага, Званецкага, Балатнянскага і Доўскага сельсаветаў, апытаныя 305 чалавек, сабраныя 490 анкетаў, якія аналізуюцца спецыялістамі. Атрыманая інфармацыя дазволіць канкрэтызаваць план неабходных мерапрыемстваў і падрыхтаваць рэкамендацыі па рашэнні праблемаў вясцоўцаў, у тым ліку сацыяльна слабых груп насельніцтва.

Акрамя гэтага вялікага праекта сёлета аддзел ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі райвыканкама выйграў адукацыйны міні-грант у межах рэалізацыі праекта «Жывая гісторыя майго краю», які фінансуе ФРГ. Праект называецца «Скарбы Збароўскай зямлі» і накіраваны на развіццё турыстычнай прыцягальнасці вёскі Збароў, якая мае шэраг прыродных і гістарычных асаблівасцяў. Будзе вывучана магчымасць стварэння брэндыванцаў, якая дазволіць мясцоваму насельніцтву развіваць і актыўна прасоўваць сваю вёску ў турыстычным бізнесе. Рэалізацыя праекта пачнецца пасля правядзення працэдур рэгістрацыі

ў Дэпартаменце па гуманітарнай дапамозе.

У 2013 годзе рагачоўцы выйгралі і праект экалагічнай накіраванасці (конкурс быў аб'яўлены ў межах праграмы «Падтрымка ўстойлівасці і планавання экалагічных дзеянняў у пасяленнях Беларусі і Малдовы», распрацаванай Рэгіянальным экалагічным цэнтрам Цэнтральнай і Усходняй Еўропы (РЭЦ) пры фінансаванні падтрымцы Шведскага агенцтва міжнароднага супрацоўніцтва ў галіне развіцця (SIDA)). Праграма накіраваная на аказанне дзесяці гарадам і раёнам Беларусі, выбраных на аснове пададзеных заявак, падтрымкі ў распрацоўцы мясцовых экалагічных планаў дзеянняў (МЭП) у адпаведнасці з нацыянальным заканадаўствам і прыярытэтамі экалагічнага развіцця нашай краіны. Сродкі будуць накіраваныя на добраўпарадкаванне помніка мясцовага значэння – Кісяннёўскага парку, што ўнесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь.

Міхась КАВАЛЁЎ

Турыстычнае «Залатое кола» Гомельшчыны праходзіць праз Гомель, Мазыр, Рэчыцу, Чачэрск, Ветку, Тураў, Лоеў, Юравічы Калінкавіцкага раёна і Жлобіншчыну. У апошнім выпадку – гэта Чырвонабярэжскі мемарыяльны комплекс рэспубліканскага значэння «Дзесяць – ахвярам вайны» (тут пабывалі ўжо звыш 1,3 мільёна чалавек з многіх краінаў свету), адзіная ў Еўропе па сваёй архітэктурнай форме праваслаўная Свята-Пакроўская царква ў Стрэшыне (якой 206 гадоў), а таксама панская сядзіба канца XIX стагоддзя з англійскім паркам у Чырвоным Беразе. Свой позірк мы спынім на сядзібе, тым больш, што для гэтага ёсць падстава: сёлета споўнілася 120 гадоў яе галоўнай пабудове – палацу.

Чырвонабярэжская панская сядзіба вядомая з XVI

Па «Залатым коле» Гомельшчыны

стагоддзя. У 1886 годзе яе набыў генерал Міхаіл Гатоўскі, пад чым імем і значыцца яна ў сучасных турыстычных даведніках. У 1890-х яе гаспадаром стаў В. Козел-Паклеўскі, які ажаніўся з дачкою генерала Марыяй. Ёй сядзіба дасталася ў якасці пасагу. У савецкія часы тут размяшчалася сельсагаспадарчая навучальная ўстанова, а нядаўна аб'ект перайшоў у ведамства культуры.

Палац быў пабудаваны ў 1890–1893 гадах. Яго стваральнікі аб'ядналі рысы розных архітэктурных стыляў – неаготыкі і французскага неарэнесансу. А пры афармленні пакояў (іх у палацы звыш трыццаці) можна было налічыць не менш дзесяці стыляў дэкору, у тым ліку і арабскі – «альгамбра» (што азначае «чырвоны колер»). Як расказала навуковы супрацоўнік Чырвонабярэжскага філіяла Жлобінскага дзяржаўнага гісторыка-краязнаўчага музея Людміла Мялашчанка, найўнасць «альгамбры» ў Чырвоным Беразе – з'ява для Усходняй Еўропы ўнікальная, бо гэты стыль у еўрапейскіх краінах выкарыстоўваўся толькі ў Іспаніі.

Сядзібу нельга ўявіць без англійскага парку,

Палац у Чырвоным Беразе

які раскінуўся на некалькі гектараў побач з палацам. Ён таксама быў закладзены ў XIX стагоддзі. Парк – вынік працы тагачаснага галоўнага садоўніка Варшавы Францішка Шаніёра, які прадумаў шмат дэталей: пароды дрэваў падбіраліся такім чынам, каб у парку як мага больш часу было «лета», калі лісце на адным дрэве ўжо жаўцее, а на другім яшчэ зелянее. Унікальным парк можна называць па многіх прычынах. Тут па-ранейшаму растуць дрэвы, якія рэдка сустракаюцца не толькі ў Беларусі, але і ў суседніх краінах: елка чырво-

ная, ліпа амерыканская, а таксама веймутава елка з Амерыкі. Апошняя ў еўрапейскіх умовах крыху змянілася. Гэтыя дрэвы на нашай глебе хутчэй растуць, але менш жывуць. Але чырвонабярэжскай веймутавай яліне ўжо больш за 120 гадоў!

Ёсць у парку і «алея каханя», па якой ў дарэвалюцыйныя часы абавязкова прагульваліся ўсе маладыя пары з наваколляў. Гэтая традыцыя таксама будзе адроджаная.

Калі мы згадваем пра які небудзь панскі палац, абавязкова ўяўляем сабе балі, якія тут ладзіліся.

Так было і ў Чырвоным Беразе. Праўда, тут балі праходзілі толькі адзін раз на год, улетку, калі пані Марыя прыязджала ў Чырвоны Берэг на адпачынак з Санкт-Пецярбурга ці Варшавы. Тады і збіралася ў палацы навакольная шляхта, ды прыязджалі афіцэры з Бабруйска, каб ад душы паскакаць.

Сёння былая панская сядзіба прыцягвае да сябе не толькі аматараў даўняй архітэктуры, але і тых, хто цікавіцца рознымі загадкамі.

Напрыклад, дырэктар мясцовага аграрнага каледжа Аляксей Мазок, які лічыцца знаўцам гісторыі сядзібы, упэўнены, што недзе тут знаходзіцца скарб царскіх залатых чырвонцаў. Мясцовы ўпраўляючы заўсёды трымаў іх пры сабе, каб потым прад'явіць пані Марыі. У лістападзе 1917 года, калі ў палац уварваліся «рэвалюцыйныя» сяляне, гэтыя чырвонцы таксама былі пры ўпраўляючым. Але ён застрэліўся, а грошы так і не знайшлі.

У 1990-х у палацы пачаліся рэстаўрацыйныя працы, якія сёння завяршаюцца. Цяпер стаіць задача знайсці сродкі, каб заказаць мэблю ў стылі XIX стагоддзя і абстаўіць ёю пакоі. Музейныя супрацоўнікі спадзяюцца, што ўжо ў 2014 годзе яны змогуць праводзіць у палацы паўнавартасныя экскурсіі.

Мікалаі ШУКАНАЎ
Фота аўтара

Л. Мялашчанка

Славу́тыя людзі Капыльшчыны

У артыкуле «Імя на скрыжальных памяці» («Краязнаўчая газета», № 20 за май 2013 г.) я звярнуў увагу на тое, што спіс славу́тых вучоных-землякоў на сайце Капыльскага райвыканкама няпоўны, яго трэба намаганнімі зацікаўленых людзей, найперш краянаўцаў, істотна пашырыць. Ды і тыя звесткі, што пададзеныя пра асобных славу́тых землякоў у раздзеле «Навуковыя дзеячы», дужа сціслыя. Пра вядомага вучонага-географа і палярніка І. Далгіна змешчаны ў яго адзін радок: «Доктар геаграфічных навук, прафесар Ленінградскага арктычнага інстытута АН СССР. Нарадзіўся ў 1910 годзе ў вёсцы Цімкавічы». У іншых даведчаных выданнях, дзе гэтаму вучонаму адведзена літаральна некалькі сказаў, таксама не пазначаныя гады прысуджэння ступені доктара навук і звання прафесара, нават прыблізная колькасць працаў, важныя вехі яго біяграфіі. Пасля тэлефанавання прафесару А. Мальдзісу высветлілася, што ў надзвычай грунтоўнай энцыклапедыі «Сузор’е беларускага памежжа: беларусы і народжанья ў Беларусі ў суседніх краінах» не будзе персаналіі Героя Савецкага Саюза, кандыдата ваенных навук У. Наржымскага. Хоць, здаецца, пра гэтага славу́тага цімкаўца пісалася нямаля. Толькі нядаўна на Капыльшчыне даведаліся пра свайго земляка Героя Сацыялістычнай Працы, кандыдата эканамічных навук А. Нахмановіча. Яго радзіма – вёска Вясёлае (былое Пузава), што непадалёк маіх Цімкавічаў. На жаль, нічога не гаворыць землякам імя выдатнага расійскага вучонага В. Родчанкі.

Прапаную чытачам «Краязнаўчай газеты» чарговы цыкл біяграфічных нататак для будучых энцыклапедычных выданняў пра вядомых беларусаў і выхадцаў з Беларусі ў бліжнім і далёкім замежжы.

ДАЛГІН Ісак Маркавіч (15.12.1910, м. Цімкавічы Слуцкага павета Мінскай губерні, цяпер Капыльскі р-н Мінскай вобл. – 21.06.1988, Масква), расійскі вучоны ў галіне метэаралогіі. Доктар геаграфічных навук (1964), прафесар (1968).

І. Далгін працаваў рабочым саўгаса «Сягліцы» Маласкавіцкага раёна Ленінградскай вобласці, старшым інструктарам райспажыўсаюза, упаўнаважаным Упраў-

па 1966 г. працаваў на «лятучай метэаралагічнай абсерваторыі». Пад яго кіраўніцтвам ажыццяўлялася фармаванне аэраметэаралагічных атрадаў для дрэйфуючых станцыяў «Паўночны полюс» і антарктычных экспедыцыяў.

З 1956 па 1977 г. кіраваў аддзелам метэаралогіі Арктычнага і антарктычнага навукова-даследчага інстытута. І. Далгін быў удзельнікам шэрагу марскіх і паветраных экспедыцыяў у Арктыку. Ён зрабіў значны ўклад у стварэнне і абсталяванне аэралагічнай сеткі ў Арктыцы і Антарктыдзе, арганізацыю даследаванняў атмасфернага азону ў палярных раёнах.

Працы вучонага прысвечаны вывучэнню атмасферы палярнай часткі зямнога шара, развіццю кліматалогіі ў XX стагоддзі. Аўтар больш як 100 навуковых публікацыяў, сярод якіх (на рускай мове): «Некаторыя вынікі метэаралагічных і аэралагічных даследаванняў у Антарктыцы за перыяд 1956–1966 гг.» (1966), «Цеплайдзерныя зімы ў Антарктыдзе» (1976) і інш.

У 1969 г. за цыкл працаў «Клімат Савецкай Арктыкі» быў адзначаны прэміяй А.І. Войкава Гідраметслужбы СССР.

Уваходзіў у шэраг міжнародных камісіяў, амаль 20 гадоў быў у складзе Вучонага савета Арктычнага і антарктычнага навукова-даследчага інстытута, з’яўляўся членам рэдкалегіі часопіса «Праблемы Арктыкі і Антарктыкі» і інш.

Узнагароджаны ордэнамі Айчынай вайны II ступені, Чырвонай Зоркі, Знак Пашаны, медалямі.

НАРЖЫМСКІ Уладзімір Аляксандравіч (1 [14].02.1915, м. Цімкавічы Слуцкага павета Мінскай губерні, цяпер Капыльскі р-н Мінскай вобл. – 17.10.1988, Масква), ваенны лётчык-знішчальнік, вучоны ў галіне ваенных навук, педагог. Герой Савецкага Саюза (1945), гвардыі палкоўнік

(1970), кандыдат ваенных навук (1967), дацэнт (1969).

Пасля сканчэння 10 класаў Цімкавіцкай сярэдняй школы паступіў у фабрычна-заводскае вучылішча ў Маскве (1930). Затым працаваў на Маскоўскім механічным заводзе. У Наржымскі быў інструктарам у Маскоўскім аэраклубе Метрабуда. Скончыў Ульянаўскую лётна-тэхнічную школу (1935), Ейскае ваенна-марское авіяцыйнае вучылішча (1941).

Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны з чэрвеня 1941 г. Ваяваў у складзе 11-га гвар-

дзейскага (32-га) знішчальнага авіяцыйнага палка 2-й гвардзейскай мінна-тарпеднай авіяцыйнай дывізіі, быў намеснікам камандзіра эскадрылі. Удзельнічаў у абароне Каўказа, Крыма, вызваленні Украіны, Малдовы, Румыніі, Балгарыі, Аўстрыі. Асабліва вызначыўся ў перыяд баёў за Наварасійск і Таманскі паўвостраў. Вайну скончыў на Далёкім Усходзе. Здзейсніў 427 баявых вылетаў, правёў 35 паветраных баёў, збіў 18 варажых самалётаў (13 асабіста і 5 у групе).

Пасля вайны служыў у марской авіяцыі. У 1951–1954 гг. – камандзір 59-га знішчальнага авіяцыйнага палка Ваенна-паветраных сілаў Ціхаакіянскага флоту. Скончыў Ваенна-паветраную акадэмію (1951). З 1958 г. – выкладчык Ваенна-паветранай акадэміі, Ваенна-палітычнай акадэміі імя У.І. Леніна, з 1960 года – намеснік начальніка Цэнтральнага аэраклуба СССР, з 1962-га – старшы выкладчык Ваенна-палітычнай акадэміі. З 1970 г. працаваў у Вышэйшай камсамольскай школе пры ЦК ВЛКСМ.

Аўтар і сааўтар працаў (усе на рускай мове): «Ваенна-патрыятычнае выхаванне моладзі: тэорыя, гісторыя, практыка» (1977), «Ленінскі камсамол – баявы памочнік партыі па ваенна-патрыятычным выхаванні моладзі» (1978–1980, вып. 1–5) і інш.

Узнагароджаны ордэнам Леніна, 3-а ордэнамі Чырвонага Сцяга, 2-а ордэнамі Айчынай вайны I ступені, 3-а ордэнамі Чырвонай Зоркі, медалямі.

Бюст Героя Савецкага Саюза У. Наржымскага ўсталяваны ў Севастопалі.

Алесь БЕЛЬСКИ

Антаніна ХАТЭНКА

Да Вільні

(урывак)

Іду няпрошана, нязвана
ў нябесны свет Святое Ганны.
З дзядовай вераю астаннай
іду ў касцёл Святое Ганны,

Усім – амвонна і алтарна –
маленне шле Святая Ганна.
І пад карункавай убранай
трымціць душа Святое Ганны.

...Сляды... сцішэлыя пад мурам –
былых вякоў клаватура.
Ступлю – і памяццю ўзнясуся
ў тваю пакутлівасць, Кастусе.

Сляды... Сляды да Вострай Браны.
І галасы шляхоў пад храмам.
Зямля ўмудрэлая калыша
тваю здарожанасць, Францішак.

Над Вільняй гордаю заранай
чырвоны ўзлёт Святое Ганны.
У белы свет плыве ахвярна
крывінка-боль Святое Ганны.

Шчымяць нязгоеныя раны.
Сцялася ў сне Святая Ганна.
Усім забытым і выгнанным
надзею дасць Святая Ганна.

Сляды, рассыпаныя ў Вільні.
Сляды замучаных і вінных.
У дзень наступны б’ецца хваляй
прарочы покліч твой, Купала.

Сляды – ад выраю да раю –
іх час у хронікі збірае.
А над гарою Гедыміна
Пагоня ўзвершана, Максіме.

Васіль ЖУКОВІЧ

...Пятлю здымаючы

З паўстання

Акраверш

Калі прыходзіць верны час змагання, –
А ён – у ходзе ўсіх-ўсіх эпох, –
Любоў вышэйшую дае герою Бог
І з ёй – гатоўнасць да выпрабаванняў...
Няхай бы ворагаў Ты перамог –
О, як наш край расцвіў бы! Неўміручы
Уладар, прарок свабоды немінучай,
Свой дух магутны ў праўдзе ты збярог.
Каб волі час наблізіць, без ваганняў
Ідзеш, пятлю здымаючы з паўстання.

«Вежні і яго партызанскі атрад злучаюцца з атрадам Лавінскага, каб дзейнічаць пад яго камандаваннем (Мінская губерня)», гравюра з французскага тыднёвіка «Le Monde illustre»

лення дзяржаўных перасоўных тэатраў. У лютым 1932 г. паступіў на рабфак імя Балтыйскага флоту пры Ленінградскім дзяржаўным універсітэце. У 1934–1940 гг. – студэнт фізічнага факультэта гэтага ж універсітэта, скончыў яго па спецыяльнасці «геафізіка». У 1940 г. залічаны на працу ў Арктычны навукова-даследчы інстытут на пасаду малодшага навуковага супрацоўніка.

З пачатку Вялікай Айчыннай вайны быў у дзеючай арміі, прымаў удзел у абароне Масквы. У 1941 г. стаў курсантам ваеннага вучылішча, скончыў вайну ў званні маёра. Пасля дэмабілізацыі вярнуўся ў інстытут. З 1948 г. кіраваў метэаралагічным атрадам на ледаколе «Ф. Літке». З 1952

Каляды для маленькіх беларусаў

Напярэдадні Калядаў, у мінулыя выхадныя, жыхары Мінска разам з дзеткамі мелі магчымасць наведаць традыцыйную ўжо святочную «Яліначку для самых маленькіх», зладжаную ў кавярні «Loft Cafe». Адметнасць гэтай імпрэзы ад шматлікіх іншых – у тым, што яе галоўны ўдзельнік, Дзед Мароз, размаўляў выключна па-беларуску.

Святочны настрой пад час імпрэзы ствараў музычна-вандроўны аркестрык «Vuga!», у рэпертуары якога на дзіва шмат песень і для дзетак таксама. Распачалася імпрэза традыцыйнай калядакаю, якую ведаюць, бадай што, усе:

*Добры вечар таму,
Хто ў гэтым даму!
Святы вечар...*

Разам з удзельнікамі гурта на свята завіталі аматарка танцаў Каза і сапраўдны смаргонскі Мядзведзь Гарошка – настолькі сапраўдны, што хтосьці з малых глядзеў з захапленнем, а нехта пры яго набліжэнні хутчэй хаваўся за маму. Скакаць, гуляць, глядзець спектакль лямацавай батлейкі ды спяваць калядныя песні пад час імпрэзы маглі і дзеці, і дарослыя.

– Менавіта гэта і было нашай мэтай – каб бацькі і дзеці разам атрымлівалі асалоду ад свята, – расказала арганізатар Наста Хоміч-Базар. – Гадоў дзесяць таму ладзілі такія ялінікі пачалі ўдзельнікі суполкі беларускамоўных бацькоў «Нашыя дзеткі». Цяпер іх дзеці падраслі, і на змену прыйшло новае пакаленне маленькіх беларусаў, таму гэтая добрая традыцыя святкавання працягваецца.

Н. Хоміч-Базар з'яўляецца дырэктарам творчай майстэрні «Bazar!», адзін з накірункаў дзейнасці якой – праект сямейнага адпачынку «Па-

Завіталі Дзед Мароз, які грае на флейце, і лялькі Мама Му з Крумкачом

церкі». У яго межах ладзяцца беларускамоўныя спектаклі, канцэрты. І вось ужо трэці год – калядныя ялінікі для дашкольнікаў. Не дзіўна, што ў асноўным на святочныя імпрэзы прыходзяць дзеткі з беларускамоўных сем'яў, а часам нават цэлыя беларускамоўныя групы з дзіцячых садкоў.

А ўсе, хто не трапіў на сёлета ялінік, могуць пачынаць чакаць наступных Калядаў. Як сёлета, інфармацыю пра святочныя імпрэзы ў наступным снежні можна будзе знайсці ў некаторых газетах ды сеціве.

Ніна КАЗЛЕНЯ
Фота
Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Калекцыянерам, і не толькі

Заканчваецца год, насычаны не толькі падзеямі, але і юбілейнымі датамі. Многім з іх беларуская пошта сёлета прысвяціла шэраг выпускаў. Сёння спынімся на некаторых.

Ад Кірылы...

У серыі «Выдатныя асобы Беларусі» выйшаў блок № 93, прысвечаны Кірылу Тураўскаму. Нагадаем, што будучы царкоўны дзеяч і багаслоў нарадзіўся ў Тураве прыкладна ў 1130 г., памёр пасля 1190 г. Прыняў пострыг у Тураўскім Барыса-Глебскім манастыры. Будучы епіскапам, пакінуў Тураўскую кафедру і цалкам прысвяціў сябе напісанню духоўных твораў. Неўзабаве пасля смерці пачаў шанавацца як святы.

На марцы № 957 змешчаная стылізаваная выява святога, на палях блока – іканаграфічныя выявы Кірылы Тураўскага.

Аўтар блока Іван Лукін, памер блока 97x70 мм, маркі – 26x37 мм. Наклад 15 тысячаў асобнікаў.

У дзень выхаду блока ў аддзяленні паштовай сувязі г. Турава праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (мастак І. Лукін).

...ад братоў Кірылы і Мяфодзія...

1150-годдзю стварэння братамі Кірылам і Мяфодзіем славянскай азбукі прысвечаны блок № 94.

Кірыла (прыкладна 827 г. – 14 лютага 869 г.) і Мяфодзій (815 г. – 6 красавіка 885 г.) – славянскія асветнікі, прапаведнікі хрысціянства. Нарадзіліся ў Салуні (цяпер Салонікі ў Грэцыі). Каб прапаведаваць хрысціянства славянам, было неабходна зрабіць пераклад Святога Пісьма на родную мову. Аднак адпаведнага алфавіта не было. І ў 863 г. браты стварылі славянскую азбуку, якая ў змененым выглядзе скарыстоўваецца ў многіх народаў (у тым ліку і беларусамі) і сёння. Кананізаваныя як святыя.

На марцы № 959 адлюстраваныя святыя Кірыла і Мяфодзій ды літары распрацаванай імі азбукі, на палях – выявы пейзажаў з цэркаўкамі і кнігі. Мастак Іван Лукін. Памер блока 105x82 мм, маркі – 29,6 x 52 мм, наклад 15 тысячаў асобнікаў.

У дзень выхаду на канверце «Першы дзень» на паштамце Мінска праводзілася спецгашэнне (аўтар І. Лукін).

... з Маці Божай Будслаўскай

Паштовы блок № 96, прысвечаны 400-годдзю прыбыцця цудотворнага абраза Божай Маці ў Будслаў, выпусціла сёлета беларуская пошта. Гэта адна з найбольш шануемых іконаў каталікоў Беларусі, знаходзіцца ў храме Успення Найсвятой Дзевы Марыі ў мястэчку Будслаў Мядзельскага раёна. Напісаная алеям, мае памер 72x65 см; іканаграфічна належыць да заходне-

гэтыя маркі трохкутныя, рэдкія сярод выданых айчынных пошт. У аркушы шэсць марак (тры серыі) і два купоны, яго памер 117x117 мм, марак – 61,4 x 43,4 x 43,4 мм. Наклад – па 60 тысячаў марак.

У дзень выхаду на паштамце Мінска праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (іх дызайн выканаў І. Лукін).

еўрапейскага тыпу Адзігітрыяў. Аклад для яе зроблены ў пачатку XVII ст. У 1998 г. кардынал Казімір Свёнтэк каранавану Будслаўскі абраз Божай Маці.

Дызайн выпуску зрабіла Алена Мядзведзь. На марцы № 963 змешчаная выява святыні. Памер блока 66,5 x 83,2 мм, маркі – 40x56 мм. Наклад 15 тысячаў асобнікаў.

У аддзяленні паштовай сувязі ў Будславе ў дзень выхаду праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень».

У зімовыя святы

Самым чаканым і радасным зімовым святам наша пошта падрыхтавала дзве маркі.

Мініяцюра № 995, прысвечаная Нараджэнню Хрыста, № 996 – Новаму году. Іх дызайн стварыў Іван Лукін. Цікава, што

Выказваем удзячнасць за дапамогу ў падрыхтоўцы рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтру «Марка» РУП «Белпошта».

Найбольш цікавыя і ўнікальныя выданні

«Памятныя кніжкі» беларускіх губерняў выходзілі з сярэдзіны XIX ст. Сёння яны маюць вялікую каштоўнасць для гістарычных (у тым ліку генеалагічных, біяграфічных), геаграфічных, дэмаграфічных, этнаграфічных і краязнаўчых даследаванняў, бо дазваляюць узнавіць карціну жыцця губерні, асобных населеных пунктаў ці мясцовасцяў, атрымаць звесткі пра заняткі людзей, стан эканомікі, прыроды, культуры цягам больш чым 50 гадоў.

У калекцыі гебраікі (выданняў на іўрыце і ідышы) самы ўнікальны дакумент – скрутак пергаменту даўжынёю больш за 9 м. Гэта – Тора, старажытнаўрэйская рэлігійная рэліквія. Цікава, што літары іўрыта, на якім яна напісаная, засталіся нязменнымі на працягу тысячагоддзяў.

Увогуле, багата ў нашай бібліятэцы непаўторных дакументаў, якіх няма больш нідзе. Да прыкладу, «Атлас свету» з арыгінальнай картай

Дапамога краязнаўцам – у кнігах Прэзідэнцкай бібліятэкі

Да 80-годдзя ўстановы

Беларусі 1772 г. ці арыгінальная літаграфія гравюры знакамітага Напалеона Орды «Каралін пад Пінскам» XIX ст.

Рэдкая прававая кніга

Зразумела, найбольшую ўвагу мы надаем кніжным помнікам прававой тэматыкі. Наше самае старое выданне – даведнік для натарыўса на лаціне «Іл Бірачына», выдадзены ў Венецыі ў 1542 г.

Сярэдзіна 1920-х гг. у БССР – гэта НЭП. Вас цікавяць рыначныя цэны на бульбу, крупы, цукар у 1927-м? А кааператыўныя цэны? Вы хочаце даведацца, які буфет працаваў у мінскім універсітэцкім гарадку? Які ўнівермаг знаходзіўся на рагу вуліцаў Савецкай (сёння – праспект Незалежнасці) і Камсамоль-

скай? Каму належаў тэлефон № 4-17? Тады адгарніце старонкі выдання «Мінскі цэнтральны рабочы кааператыў». Справаздача Мінскага цэнтральнага рабочага кааператыву за 1927–28 гадаў год 1-му сходу ўпаўнаважаных 6-га скліку» (Менск, 1929; на выданні штамп: «Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна. Аддзяленне пры ДOME Ураду»). Між іншым, гэтая кніга ўскосна сведчыць пра тое, што да 1939 г. Мінск ў беларускамоўных тэкстах афіцыйна пісаўся менавіта ў варыянце «Менск».

Але асабліва мы ганарымся зборам канстытуцыйных дакументаў, якія адлюстроўваюць станаўленне дзяржаўнасці і яе прававое забеспячэнне на землях сучаснай Беларусі за больш чым тысячагадовую гісторыю.

Адна з унікальных кніг – «Збор важнейшых помнікаў па гісторыі старажытнага рускага права» (Санкт-Пецярбург, 1859) – утрымлівае самыя розныя тэксты, так бы мовіць, гістарычна-прававога жанру. У зборнік уключаны дамовы «русаў з грэкамі», датаваныя 911 і 945 гг., да заключэння якіх спрычыніліся і дрыгавіцкія ды крывіцкія продкі беларусаў.

У ліку рэдкіх выданняў «Дневник Люблинского сейма 1569 г.» (Санкт-Пецярбург, 1869) – збор права Беларусі перыяду Вялікага Княства Літоўскага, у якім дзень за днём адлюстраваны выступленні, спрэчкі, прыезд і ад'езд дэлегатаў, цырымонія падпісання палітычнай уніі ВКЛ і Кароны Польскай 1569 г., прыводзіцца і яе тэкст.

Нацыянальная кніга

Дыямантамі нашага кнігазбору нацыянальнай кнігі з'яўляюцца прыжыццёвыя выданні Францішка Багушэвіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Гарэцкага, у тым ліку чатыры асобнікі адзінага прыжыццёвага пэтычнага зборніка Максіма Багдановіча «Вянок», якому нядаўна споўнілася 100 гадоў з дня выхаду ў свет. Беражліва захоўваюцца першыя легальныя газеты на роднай мове «Наша доля» (1906) і «Наша Ніва» (1906–1915), энцыклапедычныя па сваім змесце часопісы «Крывіч» (1923–1927), «Наш край» (1925–1930), «Беларуская школа ў Латвіі» (1926–1929, 1932–1933).

Вось «Жалейка» – першы зборнік Янкі Купалы, выдадзены ў пачатку 1908 г.

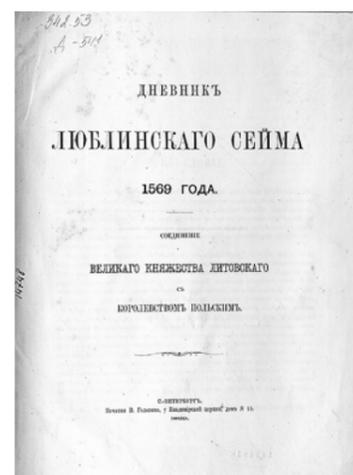
Вось «Смык беларускі» – зборнік вершаў Францішка Багушэвіча, шырока распаўсюджаны ў свой час у беларускіх вёсках.

Вось «Лучынка» – літаратурна-мастацкі і навукова-папулярны часопіс краязнаўчага кірунку для беларускай моладзі. Выдаваўся на беларускай мове ў Мінску ў 1914 г.

Вось «Калоссе» – штоквартальны літаратурна-мастацкі часопіс. Выдаваўся ў 1935–1939 гг. у Вільні на беларускай мове. Змяшчаў артыкулы па гісторыі культуры Беларусі, беларускай мовы і літаратуры, краязнаўстве, публіцыстычныя, літаратурна-крытычныя і мастацкія творы.

Стварэнне электроннай бібліятэкі

Залічбоўка і фармаванне электронных калекцыяў, уласнымі сіламі ці сумесна з

Тытульны аркуш рэдкага выдання

іншымі арганізацыямі, – адзін з найважнейшых напрамкаў дзейнасці нашай бібліятэкі, бо тады рэдкія кнігі будуць даступныя ўсім.

Для віртуальнай рэканструкцыі калекцыі «Бібліятэкі Нясвіжскай Ардынацыі Радзівілаў» у межах спецыяльнага праекта міжнароднай праграмы ЮНЕСКА «Памяць свету» намі залічавана звыш 120 поўных тэкстаў. Створаная лічбавая калекцыя «Друк Беларусі 1941–1945 гадоў».

У межах праекта выдадзеныя тры CD-дыскі «Помнікі гісторыі права Беларусі: тэматычны банк дадзеных прававой інфармацыі».

Акрамя гэтага, мы выпусцілі свой самастойны дыск – «Гісторыя канстытуцыйнага права Рэспублікі Беларусь». У ім сабраныя бібліяграфічныя запісы на манаграфіі, зборнікі навуковых працаў, артыкулы ў газетах і часопісах за 1995–2010 гг. Тут змешчаныя тэксты Канстытуцыяў Беларусі, прынятых у 1919, 1927, 1937, 1978 і 1994 гг., а таксама канстытуцыйныя акты 1941–1945 гг.: савецкія дакументы і акты фашысцкай Германіі, якія дзейнічалі на акупаванай тэрыторыі Беларусі ў той час.

Цяпер яны і для гісторыкаў, і для насельніцтва вельмі цікавыя і нават карысныя ў пэўных выпадках. Напрыклад, калі Германія выплочвала дапамогу грамадзянам – ахвярам вайны, людзі звярталіся не толькі ў афіцыйныя ўстановы, але і да нас, і мы для іх шукалі па старых картах, у склад якіх дзяржаваў ўваходзіў той ці іншы рэгіён. Да прыкладу, даваенная Беластоцкая вобласць БССР у часе акупацыі адміністрацыйна адносілася да Прусіі – тэрытарыяльнай адзінкі рэйха, а пасля вайны адыйшла да Польшчы. Адапаведна належала атрымліваць і кампенсацыю.

Нават пра найбольш цікавыя выданні, што ёсць у Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь, немагчыма расказаць на старонках газеты. Таму прыходзіць да нас, сябры-краязнаўцы, і спазнаецца новае.

Валерый
ГЕРАСИМЯЎ

Старажытны скрутак Торы

Каштоўная выстаўка

19 снежня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылі выстаўку «Скарбы Украіны», якая з'яўляецца сумесным праектам нашага музея і Нацыянальнага музея гісторыі Украіны (г. Кіеў). Тут экспануюцца помнікі са збору Нацыянальнага музея гісторыі Украіны і яго філіяла – Музея гістарычных каштоўнасцяў Украіны. Праект ажыццёўлены пры фінансавай падтрымцы кампаніі «Japan Tobacco International» у Рэспубліцы Беларусь.

На выстаўцы прадстаўленыя творы ўкраінскіх ювеліраў XVI–XX стст., выкананыя ў розных агульнаеўрапейскіх стылях: барока, класіцызм з прыўнесенымі рысамі ўкраінскіх нацыянальных традыцыяў. Сярод іх вылучаюцца панагія першай паловы XVIII ст., упрыгожаны эмалевымі медальёнамі пацір знакамітага кіеўскага майстра Івана Равіча (1730–1740-я гг.), дэкараваны вытанчанымі ўзорамі абраз «Адзігітрыя» (1720–1730-я гг.). Вялікую цікавасць уяўляе калекцыя яўрэйскага цырыманняльнага срэбра XVIII – пачатку XX ст., а таксама вырабы крымска-татарскіх, армянскіх, грузінскіх, сярэднеазіяцкіх майстроў.

Даволі значная калекцыя рэчаў XVIII–XX стст., вырабленых у ювелірных цэнтрах Расійскай Імперыі. Найбольш ранняя і ўнікальная з'яўляецца наўгародская двухбаковая панагія XVI ст. з разьбой на маржо-

вай косці, яе срэбная аправа дэкараваная раслінным узорам, выкананым у тэхніцы эмалі па скані, папулярнай сярод рускіх майстроў. Знакамітыя рускія жывапісныя эмалі з евангельскімі сюжэтамі прадстаўленыя дробніцамі маскоўскіх і растуўскіх майстроў XVIII–XIX стст.

На выстаўцы таксама можна пабачыць творы заходнеўрапейскага дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва XV – пачатку XX ст., сярод якіх кубкі нямецкіх майстроў у выглядзе птушак і жывёлаў, пазнаёміцца з аўтарскай скульптурай, посудам Мейсенскай фарфаравай фабрыкі другой паловы XIX ст., прадукцыяй вядучых фарфаравых заводаў Вены, Берліна. Шырока прадстаўленая прадукцыя Імператарскай Кіева-Межыгорскай фарфаравай фабрыкі, а таксама знакамітых фабрык Міклашэўскага, Гарднера і інш. Асабліва адметна прадстаўлены фарфор заходнеўрапейскай вытворчасці канца XVIII – другой паловы XIX ст., у тым ліку скульптура «Тры грацыі», выкананая па мадэлі вядомага італьянскага скульптара Антоніа Кановы. Уражвае камінны гарнітур сярэдзіны XIX ст., што складаецца з пары падсвечнікаў і гадзінніка.

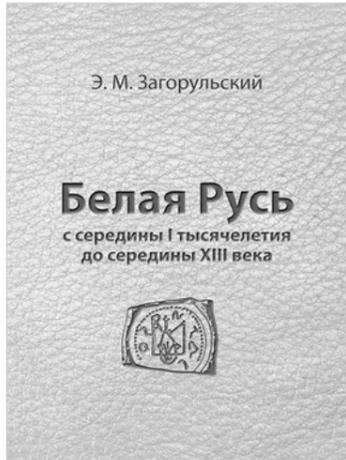
Але ж цяжка пералічыць усе рарытэты, якія склалі ўнікальную экспазіцыю. Мы ўпэўненыя, што аматары рэдкага і прыгожага мастацтва атрымаюць асалоду ад наведвання выстаўкі, якая працягнецца прыкладна тры месяцы.

Паводле
інфармацыі арганізатараў

Праца, якая апярэджвае эпоху

Кніга Эдуарда Загарульскага «Белая Русь с середины I тысячелетия до середины XIII в.» – манументальнае даследаванне на сацыяльна-эканамічнай, палітычнай, этнакультурнай і канфесійнай гісторыі Беларусі. Гэта праца – вынік шматгадовых пошукаў на праблемах сярэднявечнай гісторыі нашай краіны, этнагенезу славянаў і іх рассялення на тэрыторыі Усходняй Еўропы, а таксама ўзнікнення на яе прасторах першага дзяржаўнага ўтварэння ўсходніх славянаў з цэнтрам у Кіеве. Менавіта ў гэтым дзяржаўным аб'яднанні, паўночна-ўсходняй межы якога праходзілі на тэрыторыі Паўднёвай Беларусі, склаліся асноўныя прыкметы старажытна-руускай народнасці: напярэднікі сучасных рускіх, беларусаў і ўкраінцаў, якія называлі сябе «рускімі людзьмі», радзей – «русичами» і «русинами». Як тлумачыць гісторык, гэта быў адзін народ з адзінай мовай, культурай і этнічнай самасвядомасцю, які ў IX–X стст. пачаў засяляць землі вышэй Прыпяці.

Пад час даследавання аўтар «паклаў» летапіс Нес-тара на добра знаёмы яму археалагічны матэрыял і атрымаў вынік, які адрозніваецца ад вядомых працаў карыфеяў старажытнаруускай гісторыі.

Прынята лічыць, што пры ўзаемадзеянні розных этнасаў перамогу, як правіла, атрымлівае той, які лепей арганізаваны і валодае больш высокай культурай, што ўключае і эканамічны ўзровень. Вось чаму ў манаграфіі Э. Загарульскага падрабязна прадстаўленая сацыяльна-эканамічная і палітычная гісторыя Беларускай Русі. У славянаў былі развітыя земляробства з самымі сучаснымі для таго часу прыладамі для ўборкі і апрацоўкі ўраджаю. Са славянамі звязанае ўзнікненне і распаўсюджванне гара-

доў, якія былі моцнымі палітычнымі, ваеннымі, культурна-рэлігійнымі і эканамічнымі цэнтрамі. Развіваліся раёмствы і гандаль, што спрыяла з'яўленню больш цесных сувязяў унутры краіны. Аўтар надае вялікую ўвагу асаблівасцям розных тыпаў паселішчаў (пасялковых, гарадскіх, замкаў), часу і абставінам іх узнікнення, планіроўцы і забудове, сістэмам умацавання (раскопкі якіх былі здзейсненыя пад яго кіраўніцтвам). Становіцца зразумелым, што сацыяльна-палітычная і эканамічная гісторыя Беларускай Русі яшчэ доўгія гады будзе аб'ектам пільнай увагі не толькі гісторыкаў і археолагаў, але і лінгвістаў, антрапалагаў і этнографіаў.

У самым вялікім раздзеле кнігі аўтар звярнуў увагу на

дасягненні манументальнага дойлідства, у тым ліку і храмабудаўніцтва. Старонкі, прысвечаныя праваслаўнаму дойлідству, здзіўляюць сваёй навізнаю і арыгінальнасцю. У архітэктуры кожнай з цэркваў аўтар знаходзіць непаўторнае сумяшчэнне асаблівасцяў, якія адрозніваюць святыню ад іншых. Тут жа ім прапанавана новая даціроўка ўзвядзенага храмаў і доказы таго, што праваслаўная архітэктурна-будаўнічая традыцыя не толькі захавала, але прыдбала новыя выразныя сімвалічныя мастацкія вобразы.

Заклучныя раздзелы выдання прысвечаны характару этнічных працэсаў на заходніх землях Русі, мове насельніцтва, фармаванню этнічнай самасвядомасці. Складана патлумачыць, як на такой

вялікай тэрыторыі магла ўтварыцца адзіная народнасць, але аўтар бачыць гэта так: славяне як народ сфармаваліся ў цэнтры Еўропы, паміж Эльбай і Віслай, тут яны знаходзіліся да 1 тысячагоддзя н.э.; калі ж прынялі ўдзел у «вялікім перасяленні народаў», то выйшлі за межы свайго прарадзімы і засялілі Балканскі паўвостраў, Паўднёвую Беларусь і Паўночную Украіну. Такім чынам славяне павялічылі тэрыторыю пражывання і змяшаліся з мясцовымі народамі. Да канца 1 тысячагоддзя адзіны славянскі народ падзяляўся на тры галіны: паўднёвыя, заходнія і ўсходнія. Паўднёвая Беларусь і Паўночная Украіна сталі прарадзімай усходніх славянаў. Далейшае іх рассяленне ва Усходняй Еўропе адбывалася ў канцы IX і X стст., калі ўзнікла дзяржава Кіеўская Русь.

Гісторык лічыць, што вызначальную ролю ў стаўленні самасвядомасці на Русі адыграла Царква: прыняўшы ў 988 годзе хрысціянства, славяне сталі распаўсюджваць новую рэлігію сярод мясцовага неславянскага насельніцтва. Агульная рэлігія духоўна аб'ядноўвала людзей. Адной з адметнасцяў Русі было тое, што царкоўная служба вялася на славянскай мове, на ёй жа пісалася і перапісвалася духоўная і свецкая літаратура. Разам з хрысціянствам распаўсюджвалася і

Кніга, якая выдадзена выдавецтвам «Чатыры чвэрці», магчыма, выкліка палеміку як у прафесійнай сферы, так і ў шырокім коле грамадства. Але ахвочым дыскусываць з аўтарам прыйдзеца здзейсніць як мінімум такую ж грандыёзную даследчыцкую працу і пацвердзіць свае меркаванні моцнымі аргументамі навуковай аналітыкі.

В. ЦЯПЛОВА, прафесар Мінскай духоўнай акадэміі і семінарыі

«Дык шануй, беларус, нашу мову!»

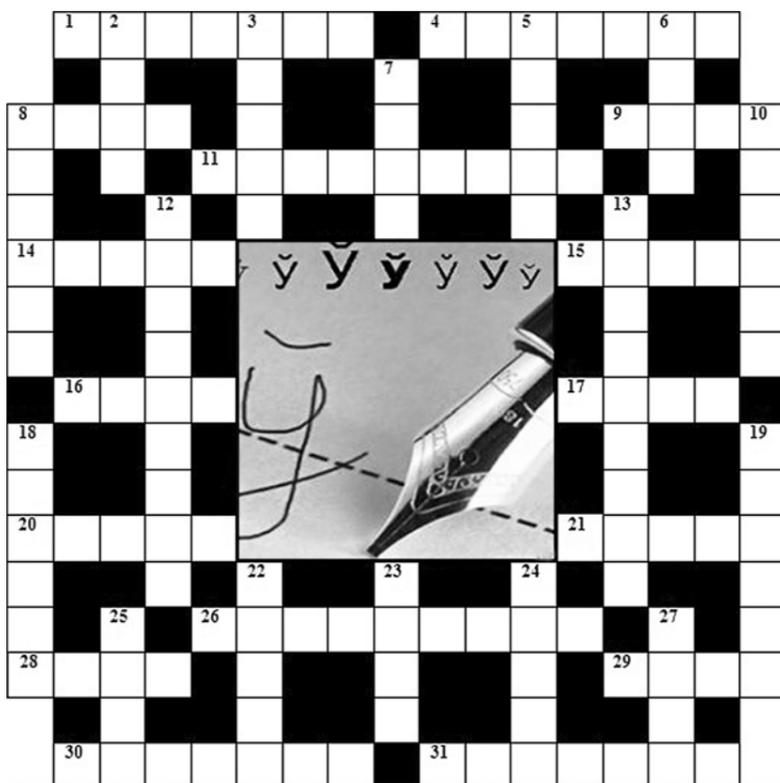
Перакладзіце, калі ласка, з рускай мовы на беларускую.

Уздоўж

1. Воспоминание.
4. Безопасность.
8. Колокол. 9. Буерак. 11. Золушка. 14. Крыльцо. 15. Известь. 16. Вкус (кулин.). 17. Собрание. 20. Войлок. 21. «Дык шануй, беларус, нашу мову – // Гэта ... нам на вечныя годы». Зверша Алеся Гаруна «Ты, мой брат, каго завуць беларусам...».
26. Движок. 28. Копна. 29. Грэза. 30. Коробка, ящик. 31. Искусшение.

Упоперак

2. Изнанка. 3. Крепыш. 5. Зной. 6. Возмездие. 7. Весы (астрон.). 8. Борец. 10. Диван. 12. Благодетель. 13. Колыбельная. 18. Горад у Беларусі, дзе ўсталяваны помнік літары «Ў». 19. Лук (раст.). 22. Дюжина.

23. Гвоздь. 24. Запятая. 25. Скворец. 27. Кролик.

Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ

Творчасць нашых чытачоў

Каб быў...

Каб быў я багаты,
Як шэйх той арабскі,
Я кожную хату
Ахутаў бы ласкай.
Вярнуў бы ўсім, даў бы,
Ў каго што забралі,
Й адвечныя скарбы,
Што ў душы не ўклялі.
Калі б быў празорцам –
Даў кожнаму карту,
Ішоў каб пад сонцам
Дарогай ён вартай.
А быў бы магутным –
Стварыў абарону:
Ад рознай атруты
Знайшоў бы заслону.
Ад пыхі, ляноты,
Ад звону пустога,
Ад іншай брыдоты,
Якой вакол многа.
Ад зману і здэкаў,
Калечыць што душы,
Ад Бахуса «лекаў»,
Мазгі што нам сушаць...
Сабе – каб век слухаць,
Як гожа і звонка
Гучаць нашыя песні
На роднай старонкай.

Маці-Радзіма

О, Радзіма!
Ты – маці ў журбе і красе,
Збераглі цябе нам Бог і час.
Беларусь, Беларусь,
твае дзеці мы ўсе,
Ты – святая, адзіная ў нас!
Адаём, дарагая матуля, табе
Розум, мары і сэрцу агонь.
Гонар, славу шукаем
у мірнай сяўбе:
Наш наперад імкне верны конь.
Радасць-плён нам даюць
сіла духу, моц рук, –
І такія спрадвеку мы ёсць.
Табе, родная,
наша любоў без прынук;
Хлеб-соль шчыры для вас,
брат і госць.
Дык красуй, зіхаці светлай зоркай
заўжды
У сузор'і свабодных краін.
Знай: з табой, Беларусь,
наш імэт малады,
Мы з табою ўсе як адзін!

2012 г.

Георгій ШУНДРЫК,
г. Дзятлава

Адказы на кражаванку, змешчаную ў № 47

- Уздоўж: 1. Калоссе. 5. Добысна. 10. Метал. 11. Песні. 12. Зіма. 13. Юрый. 16. Дзень. 17. Каган. 21. Стрэшын. 22. Палявік.
Упоперак: 2. Антон. 3. Оптык. 4. Судна. 6. Смех. 7. Разуменне. 8. Сепаратар. 9. Піва. 14. Лада. 15. Агні. 18. Ступа. 19. Мэбля. 20. Вышкі.

СТУДЗЕНЬ

1 – Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка (БССР; 1919–1991), саюзная дзяржава ў складзе СССР – 95 гадоў з дня абвешчэння.

1 – Нацыянальная акадэмія навук Беларусі (Мінск; 1929), вышэйшая дзяржаўная навуковая арганізацыя Беларусі – 85 гадоў з дня адкрыцця.

3 – Раманюк Міхаіл (Міхась) Фёдаравіч (1944, Брагінскі р-н – 1997), беларускі мастацтвазнаўца, мастак, этнограф – 70 гадоў з дня нараджэння.

4 – Сяркоў Іван Кірэвіч (1929, Гомельскі р-н – 1998), беларускі пісьменнік – 85 гадоў з дня нараджэння.

4 – Ядвігін Ш. (сапр. Лявіцкі Антон Іванавіч; 1869, Кіраўскі р-н – 1922), пісьменнік, адзін з пачынальнікаў новай беларускай прозы, драматург, публіцыст – 145 гадоў з дня нараджэння.

4 – Храптовіч Яўхім Ігнацый Юзаф Літавор (1729–1812), публіцыст, паэт, перакладчык, грамадскі і палітычны дзеяч Вялікага Княства Літоўскага – 285 гадоў з дня нараджэння.

5 – Сямашка Іосіф (1799, Украіна – 1868), царкоўны дзеяч Расійскай Імперыі, ініцыятар і актыўны ўдзельнік Полацкага царкоўнага сабора 1839 г., які прыняў рашэнне аб далучэнні ўніяцкай царквы да праваслаўнай – 215 гадоў з дня нараджэння.

7 – Бур'ян Барыс Іванавіч (1924), тэатральны крытык, празаік – 80 гадоў з дня нараджэння.

7 – Мікола Лужераў (Мікалай Пятровіч; 1929, Краснапольскі р-н – 1994), крытык, літаратуразнаўца – 85 гадоў з дня нараджэння.

7 – Шыловіч Георгій Уладзіміравіч (1924, Мінск), беларускі пісьменнік – 90 гадоў з дня нараджэння.

8 – Алесь Савіцкі (Аляксандр Ануфрыевіч; 1924, Полацк), пісьменнік, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1970) і Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (2002) – 90 гадоў з дня нараджэння.

10 – Міхась Ярош (Міхаіл Рыгоравіч; 1929, Клецкі р-н – 1987), літаратуразнаўца, крытык, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1980) – 85 гадоў з дня нараджэння.

12 – Хомчанка Васіль Фёдаравіч (1919, Касцюковіцкі р-н – 1992), беларускі пісьменнік – 95 гадоў з дня нараджэння.

12 – Бугаёў Дзмітрый Якаўлевіч (1929, Крычаўскі р-н), крытык, літаратуразнаўца – 85 гадоў з дня нараджэння.

14 – Гловацкі Юзаф Гілярый (1789–1858), мастак тэатра, жывапісец, літограф – 225 гадоў з дня нараджэння.

14 – Лазоўскі Уладзімір Міхайлавіч (1934, Навагрудскі р-н – 2007), мовазнаўца, педагог, які ўнёс значны ўклад у развіццё тэарэтычных праблемаў беларускай мовы і беларускай лінгвадыяктыкі – 80 гадоў з дня нараджэння.

14 – Шаранговіч Васіль Пятровіч (1939, Мядзельскі р-н), графік, педагог, народны мастак Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, заслужаны дзеяч культуры Польшчы, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1986) – 75 гадоў з дня нараджэння.

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

Аўцюк хваліцца:
– Зімою я закусаю толькі баранінай.
– Як гэта вам удаецца?
– А от, каласок, вып'ю ды цярну па губах рукавом кажуха...

Па Аўцюках ідзе п'яны мужчына. Ногі заплятаюцца, выпіваюць васьмёрку. Малы аўцючок убачыў, як цяжка ідзе дзядзька, і кажа маме:
– Мне шкада дзядзю.
– Чаму?
– Вялікі, а хадзіць не навучыўся.

Хай елка застаецца прыгажуняй

Нярэдка крыніцамі пажараў становяцца электрычныя прыборы. У тым ліку і самаробныя прылады для ілюмінацыі і асвятлення, а таксама электрагірлянды, што ў святочныя дні працуюць з павышанай нагрузкай.

Каб свята не ператварылася ў трагедыю, запомніце і выконвайце наступныя правілы:

- выбірайце лепш штучную елку, яна рапітаная вогнезащерагальным рэчывам;
- размяшчайце яе на трывалай аснове і як мага далей ад ацяпляльных прыбораў, папярэдне прыбраўшы з памяшкання дываны;
- галінкі і вярхавінка не павінны дакранацца да сценаў, столі, мэблі і іншых прадметаў;
- не размяшчайце елку ў праходах і каля выхаду;
- для ілюмінацыі выкарыстоўвайце гірлянды толькі прамысловай вытворчасці з вядомымі тэхнічнымі характарыстыкамі і правіламі эксплуатацыі;
- не ўпрыгожвайце елку ватай (не прапітанай спецыяльным рэчывам), каляровай паперай, свечкамі і бенгальскімі агнямі.

Калі загарэлася электрагірлянда, неабходна адразу выцягнуць вілку з разетки ці ўвогуле

адключыць электрычнасць, вывесці людзей з памяшкання і выклікаць выратавальнікаў па тэлефоне 101. Калі ўзгаранне невялікае, то можна паспрабаваць патушыць яго самастойна. Для гэтага паваліце елку на падлогу і накрыйце шчыльнай тканінай. Калі елка натуральная, то для яе тушэння можна выкарыстаць ваду. Але ні ў якім разе не выкарыстоўвайце ваду, калі елка штучная – у працэсе гарэння сінтэтычныя рэчывы плавяцца і расцякаюцца, а вада прымусяць іх распырсквацца, адпаведна – павялічыцца плошча пажару. Лепш засыпце полымя пяском ці выкарыстайце вогнетушыцель.

Памятайце, што гарачыя палімеры вельмі таксічныя, таму, калі пажар не атрымалася патушыць у першыя хвіліны, выходзьце з памяшкання і выклікайце выратавальнікаў.

Спадзяемся, што нашыя парады дапамогуць вам і вашым родным пазбегнуць трагічных выпадкаў у гэтыя святочныя дні. Шчаслівага Новага года!

Дзяніс ПРОЦЬКА,
кіраўнік ЦРАНС
г. Мінска

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МУЗЫКА Арцём – псеўданім, сапраўднае імя і гады жыцця невядомыя. Аўтар апавядання «Прыгоды Панаса і Тараса». Выйшла асобным выданнем у 1912 г. у Пінску (цэнзурны дазвол «мая 12 дня 1911 года»), налічвае 32 старонкі. У аснове апавядання – гісторыя падарожжа двух беларускіх сялянцаў на Запад, каб паглядзець на жыццё і побыт суседзяў-мазураў. Апавяданне напісанае ў гумарыстычным плане, дзеянне разгортваецца дынамічна, мова даволі адшліфаваная, лексіка багатая, вытрыманая ў жывым гутарковым стылі (адчуваюцца асаблівасці сярэднебеларускага дыялекту). Кніга не трапіла ні ў адзін бібліяграфічны даведнік, адзіны асобнік зберагаецца ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь.

МУЗЫЧНЫ ФАЛЬКЛОР – песенная і інструментальная творчасць народа; тое, што і народная музыка.

МУЛЯВІН Уладзімір Георгіевіч (12.01.1941 г., г. Свядлоўск (цяпер Екацярынбург, Расійская Федэрацыя) – 26.01.2003 г., г. Мінск) – беларускі артыст эстрады, кампазітар. Заснавальнік і мастацкі кіраўнік беларускага вакальна-інструментальнага ансамбля «Песняры». Народны артыст Беларусі (1979), заслужаны дзеяч культуры Польшчы (1980), вучыўся ў Свядлоўскім музычным вучылішчы. З 1962 г. артыст Беларускай філармоніі. З 1969 г. мастацкі кіраўнік вакальна-інструментальнага ансамбля «Песняры». У творчасці своеасаблівае выканальніцкае майстэрства спалучаў з глыбокім веданнем народнай песеннай творчасці, захаваннем і ўзбагачэннем яе найлепшых традыцыяў. Аўтар шматлікіх апарцовак беларускіх народных песень, якія вызначаюць стыль і творчую скіраванасць ансамбля. Стварыў шэраг арыгінальных вакальных твораў, пераважна на вершы беларускіх паэтаў: «Пагоня» (М. Багдановіч), «Маліт-

Мемарыяльная дошка на доме ў Екацярынбургу, дзе прайшло маленства і юнацтва У. Мулявіна

ва» (Янка Купала), «Александрына» (П. Броўка), «Завушніцы» (Максім Танк), «Белая Русь» (У. Скарыйкін), музычная паэма «Песня пра долю» і вакальны цыкл на раннія вершы Янкі Купалы і інш. Для іх характэрная блізкасць да беларускага музычнага фальклору, баладнасць, кантыленная распеўнасць мелодыі, шчырасць эмацыйнага тону.

На чале ансамбля гастралюваў па рэспубліках СССР, у ГДР, ФРГ, Польшчы, Венгрыі, Чэхаславакіі, Югаславіі, Францыі, Фінляндыі, Індыі, Швейцарыі, краінах Лацінскай Амерыкі; у 1976 г. разам з ансамблем гастралюваў у ЗША, выступаў разам з амерыканскім гуртом «Нью Крысці Менестрэлс» і выдаў з імі сумесную вінілавую кружэлку.

За значны ўнёсак у развіццё беларускага эстраднага мастацтва ў 1994 г. узнагароджаны медалём Францыска Скарыны, у 2001 г. – ордэнам Францыска Скарыны.

МУЛЯР Іван – беларускі дойдліў 1-й пал. XVII ст. Жыў у в. Рубяжэвічы (цяпер Стаўбоўскі раён). Браў удзел у будаўніцтве Рубяжэвіцкай сядзібы.

Сябры!
Наступны нумар
«Краязнаўчай газеты»
выйдзе 10 студзеня.
Сустрэнемся
ў наступным годзе!